

SOSYO EKONOMİK DÜZEY VE PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR

Doç.Dr. Yıldız KUZGUN*

Sahip olduğumuz bütün özellikler, doğuştan getirilen gizilgüçlerin çevre ile etkileşiminin ürünüdür. Ancak, bazı özelliklerin oluşumunda çevrenin etkisi diğerlerinden daha fazla olmaktadır. Örneğin, kişilik özellikleri, bedensel özelliklerden daha fazla çevrenin etkisini yansıtmaktadır. Çevre denince de öncelikle akla bireyin ilk ve en yakın çevresini oluşturan aile gelmektedir. Çocuklara, sosyalleşme süreci boyunca istenilir davranışlar kazandırılmaya çalışılır. Ana babanın "istenilir davranış" kavramı ise, onların tutumlarını ve değer yargılarını yansıtmaktadır (Fisher, 1948).

Birer yetişkin olarak ana baba da aslında, içinde buldukları kültürün ve ait oldukları sosyal sınıfın değer ve tutumlarını temsil etmektedirler. Centers'e (1949, s: 78) göre sosyal sınıf, insanların kolektif olarak düşünmelerinden ne fazla ne de az bir şeydir. Bu ortaklık bireyin belli bir grup tarafından kabul edilmesine imkan vermektedir. Burada sözü edilen sosyal sınıf kavramı salt ekonomik bir kavram olmayıp, bireyin eğitim düzeyini, gelirini, alışkanlıklarını, dünya görüşünü ve yaşama biçimini içine alacak kadar kapsamlı bir anlam taşımaktadır. Bu durumda "Sosyo ekonomik düzey" terimi, kavramı daha iyi açıklamaktadır.

Belli bir sosyo ekonomik düzeyde bulunan bireylerin temsil ettikleri ortak değerler sisteminin bir bölümünü de çocuk yetiştirme biçimleri oluşturmaktadır. Örneğin, alt sosyo ekonomik düzeyden (kısaca SED) ana babalar çocuklarını daha sıkı eğitim altında tutmakta, eğitimde daha çok cezaya, özellikle fiziksel cezaya başvurmakta (Elder, 1965), çocukları ile daha az sözel etkileşimde bulunmakta, buna karşılık üst ve orta SED den ana babalar daha çok ödül vererek, sevgiden yoksun bırakarak ya da mantıki gerekçelerini açıklayarak istedik davranışları geliştirme yolunu tercih etmektedirler. (Liebert ve ark. 1977 s. 427)

* Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi.

Farklı çocuk yetiştirme yöntemleri farklı kişilik özelliklerinin gelişmesine yol açmaktadır. Davranışların sıkı denetim altında tutulduğu ve sevginin koşula bağlandığı ortamlarda çocukların ürkek, bağımlı, uygucu ve güvensiz yetiştikleri, buna karşılık demokratik çevrelerde yetişen çocukların bağımsız, kendine yeterli, başat, sosyal etkileşim becerilerine sahip, atılgan, meraklı kişiler oldukları ve güçlü bir benlik geliştirdikleri gözlenmektedir. (Baldwin, 1948., Sears, 1950., Watson, 1957., Kuzgun, 1973). Ana baba sadece uyguladıkları pekiştirme yöntemleri ile değil, çocuğa bir model olmak suretiyle de onların tutum ve davranışlarını biçimlendirmektedirler.

Gürkaynak (1979) ülkemizde ana babaların çocuklarına karşı tutumlarının genellikle sevecen olduğunu, ancak çocuklarının davranışlarını kısıtlamaları açısından otoriter olarak nitelendirilmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Soğuk ve katı bir disiplin ile karakterize edilen otoriter tutum ile çocuğu reddetme veya ihmâl etme şeklinde tanımlanabilecek ilgisiz tutumu gösteren ana babaların sayısı genellikle azdır. Çünkü bunlar patolojik aile tipleridir. Burada asıl sorun, çocuğa gösterilen sevginin derecesinden çok onun davranışlarına uygulanan denetimin derecesinden kaynaklanmaktadır. Gürkaynak otoriter tutum yönünden alt ve üst SED den ana babalar arasında önemli bir fark olmadığını belirtmektedir. Öner (1985) ise ana baba tutumları üzerinde yaptığı araştırmanın bulgularını, daha önce yapılmış olan araştırmaların bulguları ile karşılaştırmakta ve ana babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe çocuğa karşı davranışlarının daha demokratik olduğunu ifade etmektedir. Bu iki araştırmanın bulguları arasındaki tutarsızlık kavram ve yöntem farklılıklarından ileri gelmiş olabilir. Ancak Gürkaynak üst SED ana babaların çocuk eğitiminde ödül ve övgüye, alt SED ana babalardan daha fazla yer verdiklerini ifade etmektedir. Yazara göre üst SED çocuklar daha çok yaptıkları işin değerlendirilmesi yolu ile ödüllendirilerek denetlenirken, alt SED çocuklar daha çok duygularla, yani sevginin kısıtlanması suretiyle denetlenmektedirler. Çocuk yetiştirme tarzlarında gözlenen bu farkların sonuçta çocuğun kişiliğinin gelişmesinde farklı etkiler yapması beklenebilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, değişik sosyo ekonomik düzeyden bireyler arasında Murray (1938) tarafından tanımlanan ihtiyaçlar bakımından bir fark olup olmadığını saptamaktır.

Değişik sosyo ekonomik düzeyden ana babaların çocuk yetiştirme yöntemlerinin kişilik gelişimine etkisi incelenirken genellikle bağımlılık-bağımsızlık, saldırganlık, başarı ve egemenlik güduları üzerinde durulmaktadır. Bu araştırma Murray'ın tanımladığı ve yukarıda sayılanlardan başka özellikleri (Murray'ın deyimi ile ihtiyaçları) da içine alan on beş değişkenin farklı sosyo ekonomik düzeyden bireylerde nasıl bir örüntü gösterdiğini saptamaktır. Böylece, sosyo ekonomik düzey ile kişilik ilişkisinde, kişiliğin, üzerinde pek durulmayan boyutları da ele alınmış olacaktır. Bu çalışmanın Türkiye için bazı bulgular sağlama ve ihtiyaçları ölçmek için kullanılan aracın Türkiye'de geçerliği için daha önce elde edilen kanıtlara (Kuzgun, 1985) yeni veriler katma gibi yararları olabileceği düşünülmüştür.

Yöntem

Bu çalışma bir "Durum saptama" araştırması olup, farklı sosyo ekonomik çevrelerde yetişmiş bireylerin psikolojik ihtiyaçları karşılatılmaktadır.

Araştırma Grubu: Araştırmanın verileri değişik sosyo ekonomik düzeyden gençlerin okudukları üç ayrı liseden seçilmiş 260 son sınıf öğrencisinden elde edilmiştir. Okulların seçiminde her hangi bir özel teknik kullanılmamış olup, okulların buldukları semtlerin orada oturan kimselerin ekonomik ve sosyal düzeylerini yansıttığı görüşü (Sargent ve Williamson, 1958) benimsenmiştir. Bu yaklaşımla, bir gecekondu bölgesinde bulunan Gülveren Lisesi alt, Yenimahalle Mustafa Kemal Lisesi orta ve özel bir lise olan Türk Eğitim Derneği Ankara Lisesi üst sosyo ekonomik düzeyden ailelerin çocuklarının devam ettiği liseler olarak kabul edilmiş ve bu okullardan, araştırmaya alınan öğrencilerin sayıları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Sosyo Ekonomik Düzey Ve Cinsiyete Göre Dağılımı.

Alt SED (Gülveren L.)	Orta SED (Mustafa Kemal L.)	Üst SED (TED Ankara L.)	Toplam
Erkek 41	42	44	127
Kız 47	46	40	133
Toplam 88	88	84	260

Kullanılan Araç: Psikolojik ihtiyaçları ölçmek için A. Edwards (1959) tarafından geliştirilmiş olan Edwards Kişisel Tercih Envanteri (Edwards Personal Preference Schedule-Kısaca EPPS) kullanılmıştır.

Bu envanterin Türkiye'de güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Kuzgun (1985) tarafından yapılmıştır.

Edwards Kişisel Tercih Envanteri ile ölçülen değişkenler, sırası ile, başarıma, uyarlık, düzen, gösteriş, özerklik, yakınlık, duyguları anlama, ilgi görme, başatlık, kendini suçlama, şefkat gösterme, değişiklik, sebat, karşı cinsle ilişki ve saldırganlıktır.

Zorunlu seçmeli tipte 210 maddeden oluşan envantere, ayrıca cevapların tutarlığını ölçmek amacı ile 15 madde ikişer kere verilmiştir. Bu on beş maddeyi her iki sefer de aynı yönde cevaplayan bir kimse en fazla 15 tutarlık puanı elde etmektedir. Bireysel yordamalar için 12 den daha düşük tutarlık puanı olan bireylerin cevap kağıtlarına pek itibar edilmemekte hatta bunlar puanlanmamaktadır. Ancak, grup uygulamalarında bu sayı 10'a kadar inebilmektedir. Bu araştırmada da 10 puanın altında tutarlık puanı olan cevap kağıtları puanlanmamıştır. Bu da başlangıçta 408 olan cevap kağıdının ancak 260 tanesinin değerlendirmeye katılması sonucunu doğurmuştur.

Verilerin Çözümlemesi: Bu araştırmada cevap aranan asıl soru, sosyo ekonomik düzeyleri farklı olan bireylerin EPPS puan ortalamaları arasında bir fark olup olmadığıdır. Psikolojik ihtiyaçların yoğunluğu yönünden kız ve erkekler arasında bir fark olup olmadığı daha önce yapılan bazı araştırmalarda incelenmiştir (Edwards, 1959., Kuzgun, 1985). Bu durumda, sadece sosyo ekonomik değişkenin dikkate alınması ve verilerin çözümlemesinde tek yönlü varyans analizinin kullanılması uygun bir yol olabilirdi. Ancak, burada psikolojik ihtiyaçların farklı sosyo ekonomik düzeylerden kız ve erkek bireylerde farklılık gösterip göstermediği, yani SED ile cinsiyetin ortak etkisinin sözkonusu olup olmadığı da cevaplanması gereken bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, her iki değişkeni de aynı anda analiz edebilmek amacı ile iki yönlü varyans analizi tekniği kullanılmış, F değerleri anlamlı çıkan ihtiyaç alanlarında farkın kaynağını saptamak için Tukey tekniği kullanılmıştır. F değerlerinde ve Tukey değerinde 0.01 anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir.

Bulgular

Üç farklı sosyo ekonomik düzeyden kız ve erkek öğrencilerin oluşturduğu altı grubun on beş alt testten elde ettikleri puanların ortalama ve standart kaymaları Tablo 2'de verilmiştir. Her değişken için ayrı olmak üzere yapılan on beş varyans analizinin sonuçlarının

Tablo 2. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Bireylerin EPPS Alt Testlerinden Aldıkları Puanların Ortalama Ve Standart Sapmaları.

		Alt SED	Orta SED	Üst SED	Alt SED	Orta SED	Üst SED
		Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Kız
Başarma	X	13.75	14.71	15.04	15.40	15.43	14.69
	Ss	3.60	4.09	3.41	3.42	4.04	3.42
Uyarlık	X	11.42	10.17	8.53	12.20	11.24	9.46
	Ss	3.91	3.56	3.02	3.29	4.43	3.70
Düzen	X	12.70	13.05	8.09	13.28	10.36	9.64
	Ss	4.17	4.95	4.23	4.75	4.19	4.31
Gösteriş	X	12.44	12.25	14.95	11.48	13.97	13.60
	Ss	2.96	4.77	3.17	3.24	4.23	4.93
Özerklik	X	15.05	13.80	16.06	11.92	14.50	15.20
	Ss	3.36	3.55	4.76	4.03	4.55	4.44
Yakınlık	X	14.86	15.05	14.20	15.80	14.93	15.07
	Ss	3.61	3.67	4.34	3.37	4.31	3.95
Duygula. Anlama	X	14.91	15.27	13.33	15.80	16.18	15.70
	Ss	3.05	4.00	5.85	3.93	4.15	3.66
İlgi Görme	X	13.88	12.95	14.95	14.81	13.68	15.17
	Ss	3.21	4.52	4.75	4.75	4.17	4.22
Başatlık	X	14.78	13.12	16.45	12.65	12.44	15.85
	Ss	4.49	3.99	3.65	3.76	4.22	4.12
Kendini Suçlama	X	13.16	12.30	10.97	13.80	11.75	10.20
	Ss	2.89	3.79	4.25	4.32	4.95	4.55
Şefkat Gösterme	X	15.75	16.17	14.21	16.51	15.46	16.30
	Ss	3.86	4.17	4.59	4.11	4.01	4.67
Değişiklik	X	15.46	16.57	17.34	17.06	17.40	19.56
	Ss	3.14	4.34	3.79	4.22	3.25	5.09
Sebat	X	13.54	14.59	13.20	15.32	12.80	13.42
	Ss	3.97	5.09	4.45	4.29	4.07	5.03
Karşı Cinsle ilişki	X	15.77	11.44	19.50	6.74	12.53	13.52
	Ss	6.25	6.48	5.51	6.60	4.68	6.86
Saldırgan.	X	13.83	14.07	18.77	12.50	15.12	17.20
	Ss	4.19	4.16	2.77	3.64	4.90	4.24

hepsini vermenin, bu makale çerçevesi içinde fazla ayrıntılı olacağı sadece F değerlerinin verilmesinin yeterli olabileceği düşünülmüştür. Hesaplanan F değerleri Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeyden Öğrencilerin EPPS Alt Testlerinde Aldıkları Puanların Varyans Analizi.

	SED	Cinsiyet	SED X Cinsiyet
Başarma	0.19	3.35	4.45
Uyarlık	15.45*	6.78**	17.55*
Düzen	25.23*	0.34	30.77*
Gösteriş	11.03*	2.09	15.84*
Özerklik	10.62*	9.83**	18.88*
Yakınlık	1.08	2.16	1.23
Duyguları Anlama	3.35	5.94	5.26
Başatlık	19.00*	9.00**	23.50*
İlgi Görme	3.92	1.48	3.61
Kendini Suçlama	12.74*	0.05	14.06*
Şefkat Gösterme	1.80	3.60	5.84
Değişiklik	5.25	7.10**	10.41*
Karşı Cinsle İlişki	51.06*	96.68**	114.00*
Saldırganlık	40.02*	6.80**	3.78

* 0.01 düzeyinde anlamlı

Tablo 3 incelendiğinde, başarıma, yakınlık, duyguları anlama, ilgi görme ve şefkat gösterme değişkenlerine ilişkin F değerlerinin ne sosyo ekonomik düzey ne cinsiyet ne de sosyo ekonomik düzey ve cinsiyet ortak etkisi yönünden anlamlı olmadığı görülmektedir. Buna karşılık uyarlık, bağımsızlık, başatlık ve karşı cinsle ilişki alt testlerine ilişkin puanların varyans analizinde sosyo ekonomik düzey, cinsiyet ve bu ikisinin ortak etkisi yönünden bulunan F değerleri anlamlı olduğu görülmektedir. Aşağıda sadece F değerleri anlamlı çıkan değişkenlere ilişkin ortalama farkları ve hesaplanan Tukey değerleri, sırası ile verilmiştir.

Uyarlık Değişkenine İlişkin Bulgular

Uyarlık alt testinden grupların elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki farklar Tablo 4 de verilmiştir.

Tablo 4. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Kız ve Erkek Öğrencilerin Uyarlık Puan Ortalamaları Arasındaki Farklar.

Gruplar X	Alt SED	Orta SED	Üst SED	Alt SED	Orta SED	Üst SED
	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Kız
	11.42	10.17	8.53	12.20	11.24	9.46
Alt. SED E.	—	1.25	2.89	0.78	0.18	1.96
Orta SED E.		—	1.64	2.03	1.07	0.71
Üst SED E.			—	3.67	2.71	0.93
Alt SED K.				—	0.96	2.74
Orta SED K.					—	1.78

Tukey değeri: 1.83

Uyarlık değişkenine ilişkin puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında görüldüğünü belirlemek için hesaplanan Tukey değeri 1.83 olarak bulunmuştur. Yukarıda verilen puan ortalamaları arasındaki farklardan altı tanesinin bu değerden büyük olduğu görülmektedir. Ortalamalar incelendiğinde en yüksek değer ise üst SED den erkeklere ait olduğu ve alt SED den yukarı çıkıldıkça ortalamaların büyüdüğü, grup olarak erkeklerin kızlardan daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir.

Düzen Değişkenine İlişkin Bulgular

Düzen değişkeninde SED ile cinsiyet ve SED ortak etkisine ilişkin F değerleri anlamlı çıkmış, başlı başına cinsiyet anlamlı bulunmamıştı. Düzen değişkenine ilişkin ortalamalar ve aralarındaki farklar Tablo 5 de görülmektedir.

Tablo 5. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Kız ve Erkek Öğrencilerin Düzen Puan Ortalamaları ve Aralarındaki Farklar.

Gruplar X	Alt SED	Orta SED	Üst SED	Alt SED	Orta SED	Üst SED
	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Kız
	12.70	13.05	8.09	13.28	10.36	9.64
Alt SED E.	—	0.35	4.61	0.58	2.34	3.06
Orta SED E.		—	4.96	0.23	2.79	3.41
Üst SED E.			—	5.19	2.27	1.55
Alt SED K.				—	2.92	3.64
Orta SED K.					—	0.72

Tukey değeri: 2.14

Grupların puan ortalamaları incelendiğinde, en yüksek ortalamanın orta SED erkek grubuna ait olduğu, alt SED erkek grubunun puan ortalamasının üst SED erkek ve kız grupları ile orta SED kız grubununkinden, alt SED kız grubunun puan ortalamasının ise orta ve Üst SED erkek gruplarının puan ortalamalarından büyük ve aralarındaki farkların anlamlı olduğu görülmektedir.

Gösteriş İhtiyacına İlişkin Bulgular

Gösteriş ihtiyacına ilişkin alt test puanlarının cinsiyetle ilgili F değeri hariç, diğerleri anlamlı bulunmuştur. Grupların gösteriş alt test puanlarının ortalamaları ve aralarındaki farklar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Kız ve Erkek Öğrencilerin Gösteriş Puan Ortalamaları ve Aralarındaki Farklar.

Gruplar X	Alt SED Erkek	Orta SED Erkek	Üst SED Erkek	Alt SED Kız	Orta SED Kız	Üst SED Kız
		12.44	12.25	14.95	11.48	13.97
Alt SED E.	—	0.19	2.51	0.96	1.23	1.16
Orta SED E.		—	2.70	0.77	1.53	1.35
Üst SED E.			—	3.47	0.98	0.30
Alt SED K.				—	2.49	2.12
Orta SED K.					—	0.37

Tukey değeri: 1.83

Tabloda görüldüğü gibi, üst SED kız ve erkeklerin grup ortalamaları alt SED kız ve erkek gruplarınınkinden büyük ve aralarındaki farklar anlamlıdır. Öte yandan, orta SED erkeklerin puan ortalaması üst SED erkeklerinkinden, orta SED kızların puan ortalaması ise alt SED kızlarinkinden büyük ve aralarındaki farklar anlamlıdır.

Özerklik İhtiyacına İlişkin Bulgular

Özerklik ihtiyacında da her üç F değeri anlamlı bulunmuştur. Grupların puan ortalamaları arasındaki farklar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Kız ve Erkek Öğrencilerin Özerklik Puan Ortalamaları ve Aralarındaki Farklar.

Gruplar	Alt SED Erkek	Orta SED Erkek	Üst SED Erkek	Alt SED Kız	Orta SED Kız	Üst SED Kız
		15.05	13.80	16.06	11.92	14.50
Alt SED E.	—	1.97	1.01	3.13	0.55	0.15
Orta SED E.		—	2.26	1.88	0.70	1.40
Üst SED E.			—	4.14	1.56	0.86
Alt SED K.				—	2.58	3.28
Orta SED K.					—	0.70

Tukey değeri: 012

Tabloda görüldüğü gibi, özerklik ihtiyacına ilişkin en düşük puan ortalaması alt SED kız grubuna ait olup, bunu orta SED grubununki izlemektedir. Burada alt SED erkeklerle üst SED erkek ve kız gruplarının puan ortalamaları arasındaki farklar anlamlı çıkmamıştır. En çarpıcı farklar alt SED kız grubunun puan ortalaması ile üst SED kız ve erkekleri n ve orta SED kızların puan ortalamaları arasında görülmektedir.

Başatlık İhtiyacına İlişkin Bulgular

Başatlık alt testinden elde edilen puanların varyans analizinde bütün F değerleri anlamlı çıkmıştır. Grupların puan ortalamaları arasındaki farklar Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Kız ve Erkek Öğrencilerin Başatlık Puan Ortalamaları Ve Aralarındaki Farklar.

Gruplar	Alt SED Erkek	Orta SED Erkek	Üst SED Erkek	Alt SED Kız	Orta SED Kız	Üst SED Kız
		14.78	13.12	16.45	12.65	12.44
Alt SED E.	—	11.66	1.67	2.13	2.34	1.07
Orta SED E.		—	3.33	0.47	0.68	2.73
Üst SED E.			—	—	3.80	4.01
Alt SED K.			—	3.80	4.01	0.60
				—	0.21	3.20
					—	3.41

Tukey değeri: 2.06

Tabloda görüldüğü gibi, bu değişkende orta SED erkeklerin puan ortalamaları alt ve üst SED kızlarınkine; alt SED erkeklerin puan ortalamaları ise üst SED kız ve erkeklerininkine çok yakın olup aralarındaki farklar anlamsızdır. Anlamlı farklar ise bir kategoride yer alan üç gruptan her biri ile diğer kategoride yer alan gruplar arasında görülmektedir.

Kendini Suçlama İhtiyacına İlişkin Bulgular

Kendini suçlama ihtiyacına ilişkin F değerlerinden, SED ile cinsiyet ve SED ortak etkisine ilişkin olanlar anlamlı çıkmıştır. Kendini suçlama ihtiyacına ilişkin hesaplanan grup ortalamaları ve aralarındaki farklar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Kız ve Erkek Öğrencilerin Kendini Suçlama Puan Ortalamaları ve Aralarındaki Farklar.

Gruplar	Alt SED Erkek	Orta SED Erkek	Üst SED Erkek	Alt SED Kız	Orta SED Kız	Üst SED Kız
		13.16	12.30	10.97	13.80	11.75
Alt SED E.	—	0.86	2.19	0.64	1.41	2.96
Orta SED E.		—	1.33	1.50	0.55	2.10
Üst SED E.			—	2.83	0.78	0.77
Alt SED K.				—	2.05	3.60
Orta SED K.					—	1.55

Tukey değeri: 2.18

Grup ortalamaları incelendiğinde gerek kız gerekse erkek gruplarının puan ortalamalarının alt SED den üst SED e doğru düzenli bir azalma gösterdiği görülmektedir. Ancak, ortalamalar arasındaki farklardan sadece alt SED kız ve erkeklerle üst SED kız ve erkekler arasındaki farkların anlamlı olduğu gözlenmektedir.

Karşı Cinsle İlişki İhtiyacına İlişkin Bulgular

Karşı cinsle ilişki ihtiyacı alt testinde hesaplanan F değerlerinden üçü de anlamlı bulunmuş olup, grup ortalamaları ve aralarındaki farklar Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Kız ve Erkek Öğrencilerin Karşı Cinsle İlişki Puan Ortalamaları ve Aralarındaki Farklar.

Gruplar	Alt SED Erkek	Orta SED Erkek	Üst SED Erkek	Alt SED Kız	Orta SED Kız	Üst SED Kız
		15.77	11.44	19.50	6.74	12.53
Alt SED E.	—	4.33	3.73	9.03	3.24	2.25
Orta SED E.	—	—	8.06	4.70	1.09	2.08
Üst SED E.	—	—	—	12.76	6.97	5.98
Alt SED K.	—	—	—	—	5.79	6.78
Orta SED K.	—	—	—	—	5.79	6.78
Orta SED K.	—	—	—	—	—	0.99

Tukey değeri: 2.52

Tabloda görüldüğü gibi, alt SED kızlar en düşük ortalamaya, üst SED erkekler ise en yüksek ortalamaya sahiptirler ve aralarındaki puan farkı 12.76'dır. Burada, orta SED erkeklerin puan ortalamalarının alt SED erkeklerinkinden anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir. Kızlarla erkekler arasındaki farkların çok çarpıcı olduğu bu alt testte orta SED erkeklerin puan ortalaması ile kızların puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir.

Saldırganlık İhtiyacına İlişkin Bulgular

Saldırganlık ihtiyacı ile ilgili bütün F değerleri anlamlı bulunmuş olup grup ortalamaları arasındaki farklar Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo incelendiğinde, saldırganlık puan ortalamalarının alt SED den üst SED e doğru düzenli bir artış gösterdiği, alt SED kız ve erkeklerin puan ortalamalarının üst SED kız ve erkeklerinkinden anlamlı derecede büyük olduğu görülmektedir. Alt ve orta SED erkeklerin

Tablo 11. Üç Farklı Sosyo Ekonomik Düzeyden Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık PuaB Ortalamaları ve Aralarındaki Farklar.

Gruplar	Alt SED	Orta SED	Üst SED	Alt SED	Orta SED	Üst SED
	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Kız	Kız
	13.83	14.07	18.77	12.50	15.12	17.20
Alt SED E.	—	1.24	5.94	1.33	1.29	3.37
Orta SED E.	—	—	4.70	1.57	1.05	3.13
Üst SED E.	—	—	—	6.27	3.65	1.57
Altı SED K.	—	—	—	—	2.62	4.70
Orta SED K.	—	—	—	—	—	2.08

Tukey değeri: 21.30

puan ortalamaları arasındaki farkların önemli olmamasına karşılık, kızlarındaki önemli bulunmuştur.

Tartışma

Bu araştırmada elde edilen bulgular sosyo ekonomik düzey ve cinsiyet yönünden farklı grupların ele alınan on beş ihtiyaç alanından başarıma, yakınlık, duyguları anlama, şefkat gösterme ve sebat ihtiyaçlarına ilişkin alt testlerden elde ettikleri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmamasına karşılık, uyarılık, düzen, gösteriş, özerklik, başatlık, kendini suçlama, karşı cinsle ilişki ve saldırganlık alt testlerinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı farklar olduğunu göstermektedir. Alt sosyo ekonomik düzeyden kız ve erkekler düzen, uyarılık, kendini suçlama ihtiyaç alanlarında, üst sosyo ekonomik düzeyden kız ve erkekler ise gösteriş, özerklik, başatlık, karşı cinsle ilişki ve saldırganlık ihtiyaç alanlarında daha yüksek puanlar almışlardır. Orta sosyo ekonomik düzeyden kız ve erkekler belirgin bir örüntü göstermemişler, bazı ihtiyaç alanlarında alt, bazılarında ise üst sosyo ekonomik düzeyden gruplarınkine yakın puanlar almışlardır.

Cinsiyetin farklılık yarattığı ihtiyaç alanları uyarılık, özerklik, başatlık, değişiklik, karşı cinsle ilişki ve saldırganlık olup, bunlardan uyarılık ve değişiklik ihtiyaçlarında kızların, diğerlerinde ise erkeklerin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Elde edilen bu bulgular itaat, kurallara uyma, uyulamadığı zaman suçluluk duyma gibi ihtiyaçların en fazla alt SED kızlar, özerklik, egemenlik, saldırganlık gibi ihtiyaçların ise daha çok üst SED erkekler tarafından hissedildiğini göstermektedir.

Bu sonuçlara bakarak, sosyal ve ekonomik koşulların ve cinsiyetin kişilik özerliklerini, ya da buradaki tanımıyla psikolojik ihtiyaçları belirleyici faktörler oldukları söylenebilir. Tabii cinsiyet bir yaradılış farkından çok sosyo ekonomik koşullardan etkilenen eğitimin kız ve erkek çocuklarda farklı şekilde uygulanmasından kaynaklanan davranış farklarını yansıtmaktadır.

Bu araştırmada üst SED grubunu oluşturan TED Ankara Lisesi öğrencilerinin bir giriş sınavı ile seçilmiş öğrenciler olmaları, alt ve orta sosyo ekonomik düzeyden öğrencilerle aralarında gözlenen farkların sadece ekonomik ve sosyal durumlarından ileri gelmediğini, genel yetenek farklarının da bunda etkili olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim ÖSS puanları meydan puandan (Med: 116) kesilip ikiye ayrılan bir grup üniversite adayının EPPS puanlarını karşılaştıran araştırmasında Kuzgun (1987) başatlık, karşı cinsle ilişki ve saldırganlık alt testlerinde üst yetenek grubunun puan ortalamalarının alt yetenek grubununkinden, buna karşılık uyarlık, düzen ve sebat alt testlerinde alt yetenek grubunun puan ortalamalarının üst yetenek grubununkinden büyük ve aradaki farkların anlamlı olduğunu bulmuştur. İki araştırmanın bulguları karşılaştırıldığında üst SED gruplarının ihtiyaç örüntülerinin üst yetenek grubununkine, alt SED grubunun ihtiyaç örüntüsünün ise alt yetenek grubununkine benzediği görülmektedir. Bu araştırmada gözlenen puan farklarının sosyo ekonomik düzey farklılıklarından ileri gelip gelmediğini anlamak için yetenek yönünden her hangi bir seçmenin söz konusu olmadığı gruplar arasındaki farklılara bakmak gerekmiştir.

Yetenek yönünden seçkisiz olan alt ve orta SED kız ve erkek gruplarının puan ortalamaları incelendiğinde, aralarında önemli farklar olduğu ve en fazla kız gruplarının birbirlerinden farklı oldukları görülmektedir. Gerçekten, alt SED kızlar uyarlık ve düzen alt testlerinde orta SED kızlardan daha yüksek puan ortalamaları alırken orta SED kızlar saldırganlık, özerklik, gösteriş ve karşı cinsli ilişki alt testlerinde alt SED kızlardan daha yüksek puan ortalamaları elde etmişlerdir. Alt ve üst SED erkek gruplarını ayıran tek alt test karşı cinsli ilişki olup orta SED erkek grubu alt SED den daha düşük puan ortalaması elde etmiştir.

Alt ve orta SED bireyler arasında gözlenen bu farklar genellikle gruplar arasında bulunan farkların yetenek farklılığından ileri gelmesi olasılığını tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü, zihin düzeyinin sosyo ekonomik düzey ile yakından ilişkili olduğunu gösteren

çeşitli araştırma bulguları vardır (Mc Candless, 1967, 352). Ancak, aynı sosyo ekonomik düzeyden kız ve erkekler arasında da bazı değişkenler yönünden farklar gözlenmektedir. Örneğin, alt SED erkeklerle yine alt SED kızlar arasında başatlık, özerklik ve karşı cinsle ilişki ihtiyaçları, orta SED kızlarla orta SED erkekler arasında da düzen ihtiyacı yönünden anlamlı farklar vardır. Bu iki cins arasında yetenek farkı olduğunu gösteren her hangi bir durum olmadığına göre, gözlenen bu farkların çevre etkisinden ileri gelmiş olması söz konusudur.

Kız ve erkek öğrenciler arasında en çarpıcı fark alt SED de gözlenmektedir. Bu durum alt SED ana babalarının kız ve erkek çocuklarına farklı eğitim uyguladıklarını, kızlarda itaat, bağımlılık ve karşı cinsle hissedilen duyguların bastırılması gibi özellikleri erkek çocuklarda ise tersi özellikleri pekiştirdiklerini düşündürmektedir. Bu bulgu, kız ve erkek çocuklarda gözlenen özellikler konusunda bazı gözlem ve araştırma sonuçları ile tutarlı görünmektedir (Kağıtçıbaşı, 1972., Başaran, 1974., Tezcan, 1984).

Bu araştırmanın bulguları alt sosyo ekonomik düzey gruplarının itaat, uygu, üst sosyo ekonomik düzey gruplarının ise bağımsızlık, kendine güven, başkalarına egemen olma, otoriteye ve geleneklere karşı çıkma ile karakterize edilen bir ihtiyaç örüntüsü gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Saldırganlık ihtiyacı, daha çok otoriteyi eleştirme ihtiyacını yansıtmakta ve bireylerin olumlu saldırganlık olarak da adlandırılan atılganlık özelliklerini ifade etmektedir. Bu da daha çok üst SED erkeklerde gözlenmektedir. Alt SED den yukarı çıkıldıkça bireyler daha çok içsel değerler sistemi geliştirmekte, ve davranışlarında başkalarına daha az bağımlı olmaktadır. Bunun da ana babaların eğitim düzeyi ve buna bağlı olarak çocuklarına uyguladıkları liberal tutum ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın sonuçları, duyguları anlama, ilgi görme, şefkat-bakım gösterme, başkalarına yakın olma ve başarıma güdülerinin ekonomik ve kültürel ortam farklılıklarından pek etkilenmediğini göstermektedir. Başarıma güdüsünün gelişiminde sosyo ekonomik düzeyin etkili olduğu yolunda ileri sürülen açıklamaların (Sewell ve ark. 1957) bu araştırmada desteklenmemiş olması, araştırma grubunun lise son sınıfa gelmiş ve üniversiteye girmeyi amaçlayan bir ergen grubu olduğundan ileri gelmiş olabilir. Ayrıca, farklı sosyo ekonomik düzeylerden bireyler arasında başarı güdüsünün kaynağı yönünden farklar olduğu görüşü benimsenmekle (Lippsett, 1962., Gürkaynak, 1979)

birlikte başarı güdüsü düzeyi bakımından bir fark olmayabileceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Baldwin, A.L.** Socialization and the parent-child relationship. *Child Development*. 1948, 19, 127-136.
- Başaran, F.** Ailede cinsiyet rollerine ilişkin tutum değişimleri. *Türkiye'de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1984.
- Edwards A.** *Edwards Personal Preference Schedule: Manual* The Psychological Corporation, 1959
- Centers, R.** *The Psychology of Social Classes*. Princeton, N.J: Princeton Univ. Press, 1949.
- Elder, G.H.** Role relations, sociocultural environments and family ideology. *Sociometri*. 1965, 28, 173-196.
- Fisher, S.C.** *Relationship of attitudes opinions and values among family members*. Berkeley, Calif: Univ of California Press. 1948.
- Gürkaynak, İ.** *Sosyo Ekonomik Düzey ve Çocuk*. Ankara: Kelaynak Yayınevi, 1979.
- Kağıthıbaşı, C.** *Sosyal Değişimin Psikolojik Boyutları: İzmir Lise Öğrencileri Üzerinde Bir İnceleme*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları A-5, 1972.
- Kuzgun, Y.** Ana baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*. 1973, 57-70.
- Kuzgun, Y.** Edwards kişisel tercih envanterinin Türkiye'de güvenilirliği ve geçerliği *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1985, 17, 1-2, 69-93.
- Liebert, R.M. Paules, R.W., Marmor G.S.** *Developmental psychology*. second Ed, Englewood Cliffs. N. J: printice Hall 1977.
- Lippsett, L.** Social factors in vocational development. *The Psychology of Vocational Development*. Readings (Ed. Roth ve ark.) Boston: Allyn and Bacon, 1970, 45-53.
- Mc Candless, B.R.** *Children: Behaviors and Development*. 2 nd Ed. New York: Holt Rinehart and Winston Inc., 1967.
- Murray, H.A. ve ark.** *Explorations in Personality*. New York: Oxford Univ. Press. 1938.
- Öner, N.** Does education make a difference in the child rearing attitudes of parents in Turkey *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, 1984-85, II, 43-54.
- Sears, R.R.** Relation of fantasy aggression to interpersonal aggression *Child Development*. 1950, 21, 5-6.
- Sewell, W.H. ve ark.** Social Status and educational and occupational aspirations. *The Psychology of Vocational Development: Readings*. (Ed. Roth ve ark.) Boston: Allyn and Bacon Inc. 1970, 69-78.
- Tezcan, M.** Kuşaklararası Çatışmalar. *Türkiye'de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1984.
- Watson, G.** Some personality differences in children related to strict or permissive parental discipline. *Journal of Psychology*, 1957, 44, 227-249.